

**Centrum
Mieroszewskiego**

Nazwa zadania:

**POZOSTALI NA UKRAINIE
ALE NIE PRZESTALI BYĆ POLAKAMI**

**Projekt finansowany w ramach programu grantowego
Centrum Mieroszewskiego „II Otwarty Konkurs”**

Wartość finansowania: **50.000,00 zł**

Projekt realizowany od 1 maja do 30 października 2024 r.

I. Cel badań projektu:

Celem projektu jest zgromadzenie, opracowanie i udostępnienie zainteresowanym materiałów archiwalnych dotyczących życia Polaków na Ukrainie Radzieckiej w latach 1917-1939, a przez to odtworzenie w miarę kompletnego obrazu społeczności polskiej zmuszonej żyć w warunkach sowieckiego totalitaryzmu. Szczególnie istotne będzie badanie takich kwestii jak: represje wobec mniejszości polskiej w ZSRR, zmiany demograficzne wynikające z polityki narodowościowej Moskwy, udział Polaków w gospodarce ZSRR, oraz opór ludności polskiej wobec postępującej ateizacji i sowietyzacji. Dokumenty zebrane z archiwów ukraińskich (zwłaszcza ze wschodnich obwodów), pozwalają na rekonstrukcję tamtejszych struktur społecznych i wartości kulturowych, a także ukazanie wspólnoty losów różnych narodowości represjonowanych na obszarze USRR.

Realizowany projekt obejmuje więc zadania o charakterze dokumentacyjnym, źródłowym i edytorskim i ma na celu solidne udokumentowanie polskiego dziedzictwa wytworzonego na terytorium znajdującego się dziś poza granicami kraju.

Realizacja projektu polegać będzie na:

- 1) prowadzeniu kwerend archiwalnych i bibliotecznych;

- 2) opracowaniu naukowym zebranych dokumentów;
- 3) przekład dokumentów z języka rosyjskiego i ukraińskiego na język polski;
- 4) wydaniu drukiem publikacji *Polacy na Ukrainie. Zbiór dokumentów*, cz. 1: *Lata 1917-1939* – tom 12 (wcześniej w ramach programu NPRH Ministerstwa Nauki i szkolnictwa Wyższego wydano (11 tomów dokumentów pochodzących z archiwów ukraińskich);
- 5) zdigitalizowanie 150 dokumentów z archiwów ukraińskich i udostępnienie ich na stronie www. PWIN. Dane te na stronach internetowych będą utrzymywane i aktualizowane w kolejnych latach.

II. Ramy chronologiczne projektu:

Projekt obejmował będzie lata 1917-1939 i dotyczył obszarów Ukrainy Radzieckiej z tamtego okresu, zamieszkiwanych przez duże skupiska ludności polskiej.

III. Materiały będące przedmiotem analizy w projekcie:

PWIN w latach 2018–2023 prowadził intensywne kwerendy w ukraińskich archiwach historycznych i obwodowych w następujących miastach: Chersoń, Czernichów, Mikołajów, Winnica. Zebrano wówczas 1455 dokumentów, znaczną część z nich wydano drukiem. Na opracowanie i wydanie czeka jeszcze ponad 300 posiadanych już przez nas dokumentów z lat 1917-1939. W ramach projektu prowadzić będziemy kwerendę uzupełniającą w archiwach, prasie oraz czasopismach polskich i ukraińskich.

Wśród zebranych przez PWIN akt znajdują się akta ukazujące funkcjonowanie ludności polskiej na Ukrainie Radzieckiej w okresie NEP-u (1924-1929) oraz akta śledcze i sądowe represjonowanej ludności polskiej z lat 1930-1939. Okres NEP-u jest bardzo ważny w naszych badaniach gdyż wówczas funkcjonowały polskie rady wiejskie (selsowiety) oraz Polski Rejon Narodowościowy w Marchlewsku. Przebadaliśmy dotychczas polskie rady wiejskie w okolicach Chersonia oraz Chmielnickiego. Po rezygnacji z NEP-u nastąpiła silna sowietyzacja zarówno narodu podstawowego – Ukraińców, jak i żyjących tradycyjnie na Ukrainie mniejszości narodowych, w tym polskiej. Nastąpiło gwałtowne przejście do kolektywizacji i gospodarki nakazowo-rozdzielczej, czego efektem był głód na Ukrainie oraz zaplanowane na szeroką skalę represje w stosunku do mniejszości narodowych. Przed masowymi aresztowaniami nie chroniła już ani przynależność do partii komunistycznej, ani zasługi dla ZSRR. Represje dotknęły zarówno wysokich funkcjonariuszy państwowych, jak również zwykłych robotników i chłopów polskiego pochodzenia.

IV. Zespół realizujący projekt:

- 1) **Dr hab. Stanisław STĘPIEŃ, prof. PANS** – historyk dziejów najnowszych, **kierownik projektu**, dyrektor Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemyślu;
- 2) **Dr Anna SICIĄK** – historyk kultury XIX i XX wieku, bibliograf, bibliotekoznawca;
- 3) **Mgr Bogumiła KOWAL** – historyk, archiwista;
- 4) **Mgr Anna ZELWAK** – filolog ukrainista, tłumacz;
- 5) **Lic. Ludmiła KOZŁOWSKA** – filolog ukrainista, tłumacz;
- 6) **Mgr Ryszard T. ŁAMASZ** – kierownik Biura Instytutu, koordynacja techniczna projektu.

Nie przewidujemy partnera projektu, a jedynie konsultantów ukraińskich w wykonaniu zadania. Planujemy współpracę z profesorami Władysławem Werstiukiem, Ihorem Czornowołem, Leonidem Zaszkilniakiem oraz Olehem Pawłyszynem.

V. Główne zadania badawcze realizowane w projekcie:

Bezpośrednimi rezultatami projektu będą:

- 1) publikacja wydana drukiem pt. *Polacy na Ukrainie. Zbiór dokumentów*, cz. 1: *Lata 1917-1939*, t. 12, nakład 500 egz.
- 2) rozpowszechnienie wymienionej wyżej publikacji, przez rozesłanie bezpłatne do czołowych bibliotek uniwersyteckich naukowych oraz powszechnych, w tym części egzemplarzy na Ukrainie;
- 2) zdigitalizowanie 150 stron dokumentów poświęconych tematyce zadania i umieszczenie ich metryczek oraz najciekawszych dokumentów na stronie Instytutu: www.pwin.pl

Zainteresowanych powyższą tematyką zapraszamy do współpracy. Nasz adres internetowy: instytut@pwin.pl

Zakończenie i podsumowanie projektu planowane jest w październiku 2024 r.